

(2) Confer Concilium Trullanum can. 69. t. 7 collect. Labbæi col. 1579. Concilium Laodicenum can. 19 col. 1533 t. 1 ejusd. collect.

(3) Pars hæc Ecclesiæ *adyta*, seu *inaccessa* dicebatur, quoniam ad eam populo accedere non licebat. Quamquam non una semper, neque eadem omnium Ecclesiarum consuetudo fuisse videtur. Nam Dionysius Alexandrinus ep. ad Basilidem can. 2 apud Labbæum t. 1 Concil. col. 858. ed. Ven. mares, et fœminas ad altare accessisse memorat, cum Eucharistiam accipiebant, atque ita Dionysium explicat Valesius in Euseb. Histor. l. 7 c. 9 p. 550. Idem habet Concilium Turonense II, can. 4 col. 558 t. 5. collect. Harduini.

(4) Vela hæc memorant Athanasius Ep. ab solitar. l. 1 p. 298 n. 56 ed. Patav. 1777., Hieronymus in Epitap. Nepotian. opp. t. 1 col. 558 ed. Vallars. Veron. alique complures. Ea Synesius Ep. 67 ad Theopit. p. 212 ed. Paris. 1655, vocat *vela mystica*; sæpe autem erant auro exornata, uti testatur Evagrius l. 6 c. 21 p. 469 ed. Valesii Cantabrig. 1720. Confer Du-Cangium in Glossar. græc. barb.

(5) Apsis græcum verbum est, quod latine significat arcum, fornitem. Pars illa Ecclesiæ, in qua majus altare collocabatur, proprium habebat fornitem, aut arcum, quo tegebatur, ideoque apsis appellata est. Hieronymus l. 2 in Ephes. c. 4 opp. t. 7. col. 614 ed. Vallar. Veron.: In summo, inquit, cœli fornice, et ut ipso verbo utar, apside. Vide Du-Cangium verb. Absida.

(6) Presbyterorum sedes proprie *secundi throni* dicebantur, quos memorat Nazianzenus carm. jamblic. 25 t. 2 p. 244 ed. Coloniae 1690., atque hinc Constantinus apud Eusebium l. 10 c. 5 p. 485 ed. indic., Chrestum Syracusanum Episcopum ad Arelatense Concilium vocans, duos *secundi throni*, hoc est duos Presbyteros, secum deferre jubet.

12. In medio sanctuario à pariete sejunctum erat altare, quod etiam *ara*, *mensa sacra*, *sanctum sanctorum* dicitur (1). Initio lignea, ut plurimum, erant altaria, deinde lapidea facta sunt (2); erantque etiam in locis compluribus auro, argenteoque cooperata (3). Unum in Græcis ecclesiis erat altare, uti nunc etiam est (4); sed Latini jam inde ab antiquissimis temporibus plura in una Ecclesia altaria habere consueverunt (5). Altare obtegebatur linteum (6), atque ornabatur ciborium (7), et crux in eo stabat (8), et prope crucem ex utroque latere candelabra, quæ ardebant, dum sacra peragebantur (9).

(1) Altare semper christianos habuisse, in quo rem divinam conficerent, certum est; ut proinde incertitia sit, aut imprudentia incredibilis Calvinianorum, qui verum Christi corpus in Eucharistia esse negantes, vocem *Thysias-terion*, seu altare per tria priora sæcula vero, ac proprio significato usurpatum non fuisse contendunt. Videndus ea de re Cardinalis Petronius *de Sacrosanct. Eceles. sacram. adversus Philippum Mornæum du Plessis* l. 2 p. 174 et seq., ubi id late demonstrat; et ipsi etiam videndi sunt à catholica communione alieni Scriptores, Guillelmus Beveregius in cod. canon. eccles. primitiv. c. 10 n. 3., Joannes Cerichus apud Cotelierum PP. Apostolic. t. 2 p. 118 ed. indic., Josephus Binghamus Orig. et antiq. eccles. l. 8 c. 6 §. 12 et 13 t. 3 p. 222 seq. ed. Italæ Magd. 1758.

(2) Augustinus ep. 185 ad Bonifac. opp. t. 2 col. 654 n. 27 ed. Ven. 1729. Optatus Milevitanus l. 6 p. 112 ed. Paris. 1676., Athanasius Ep. ad Solitar. vit. agen. t. 1 p. 298 n. 56 ed. cit. De lapideis altaribus decretum extat Silvestri Pontificis; sed hujus decreti suspecta fides est. Certe etiam post hanc ætatem in multis Ecclesiis lignea fuisse altaria, ostendit Martenius de Antiq. eccles. rit. l. 1 c. 3 art. 6 §. 4 t. 1 p. 111 ed. Antuerp. seu Ven. 1765. Lapidum altare memorat Gregorius Nyssenus de Baptism. Christ. p. 301 opp. t. 1 ed. Paris. 1615.; et Concilio Epæonensi can. 26 col. 1050 t. 2 collect. Harduini sancitum est, ut *altaria, nisi lapidea, unctione non sacrentur*. Cum autem altarum materia mutari cepit, formam etiam mutatam fuisse, tradit Binghamus orig. et antiq. eccles. l. 8 c. 6 §. 15 t. 3 p. 228 ed. e. Nam cum ea mensarum similitudinem antea referrent, ad instar aræ erigi cœperunt, et una duabusve, aut quatuor columnis lapidea mensa nitebatur, ac nonnulla etiam quadro superposita ædificio, uti observat Card. Bona Rer. liturg. l. 1 c. 20 §. 1 t. 2 p. 64 ed. Taurin. 1219, tumuli formam referebant, tanquam martyrum sepulcra, quæ proprie altaria, quasi altæ aræ, dicebantur.

(3) Sozomenus l. 9 Histor. eccles. c. 1 p. 564 cit. ed. Cantabrig., et Nicephorus l. 14 c. 2 p. 459 t. 2 ed. Paris. 1650, narrant, Pulcheriam Augustam, Arcadii filiam, et Theodosii Junioris Imperatoris sororem, Constantinopolitanæ Ecclesiæ donasse sacram mensam auro, gemmisque confectam, quam describit Paulus Silentiarius in descrip. Ædis Sophian. p. 513 n. 555. ed. Paris. 1670. Ejusdem materiæ fuisse mensam altaris Ecclesiæ, quam Basiliius Mæcedo in palatio suo ædificavit, testatur Constantinus Porphyrogenitus in ejus vit. c. 85 p. 200 ed. Paris 1685., et aureum item altare memorat Ughellius Ital. sac. t. 4 col. 82 ed. Ven. 1729.

(4) Unum græcis altare fuisse demonstrat S. Ignatius M. Ep. ad Philadelph. n. 4 p. 77 ed. cit.; idque etiam patet ex Theodoro l. 1 c. 51 p. 64 cit. ed. Cantabrig. Sed quamquam græci unum habeant in Ecclesia altare, plura tamen, ipsique Ecclesiæ proxima, ac muro disjuncta sacella, sive oratoria habent, quæ *Par ecclesiæ* vocantur, quasi Ecclesiarum appendices, in quibus, uti narrat Goarius in Not. ad Eucholog. p. 16, profestis diebus liturgiam privatim agunt. Consule Leonem Allatum de Græcor. recent. templis p. 177 ed. Paris. 1646.

(5) Latinos jam inde ab ætate Gregorii M., plura in Ecclesia altaria habuisse, inter omnes constat. Nam disertus est Gregorii locus l. 6 Ep. 49 ad Pallad. Santonens. Episc. t. 2 p. 828 ed. Paris. 1705., ubi habentur hæc: *Veniens lator præsentium, insinuavit nobis, Fraternalitatem vestram Ecclesiam construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse, ex quibus quatuor necdum dedicata comperimus remansisse*. Verum et ante hoc tempus eandem fuisse Latinæ Ecclesiæ disciplinam, facile intelliget, quisquis in ecclesiasticis antiquitates paulo diligentius inquiret. Revera in vetustissimo S. Sepulchri templo Hierosolymitano, à Constantino M. erecto, tria, et in Ecclesia Beatæ Mariæ de Valle Josaphat, quatuor altaria fuisse, tradit Arculfus Episcopus Gallus, qui VII sæculo loca sacra lustravit, uti testatur Adamanus de Loc. sanct. l. 1 c. 2 et 13. apud Mabillonium Act. SS. Ord. S. Benedict. sæc. 5 par. 2 p. 457 et 460. ed. Ven. 1754. Plura quoque in una Ecclesia altaria memorant, S. Ambrosius Ep. 20 ad Marcellin. sorror. n. 8 et 26 c. 908 t. 3 ed. Venet. 1751., S. Augustinus serm. 5 de S. Stephan. opp. t. 5 par. 2 col. 1271 et de Civit. Dei l. 8 c. 27 t. 7 col. 217 ed. Ven. 1732., Prudentius lib. Peristeph. seu de Coron. hymn. 3, 4 et 5, et S. Paulinus Poem. 19 col. 471 et Ep. 51 et 52 col. 193, 199, 202 et 471 ed.

Veron. 1736, S. Gregorius Turonensis de Glor. martyr. l. 1 c. 54 col. 760 ed. Paris. 1690. Similiter Joannes Diaconus, Scriptor vitæ S. Gregorii M., Ep. ad Senarium, apud Mabillonium Mus. Italic. t. 1 p. 74, à Majoribus, qui certe Gregorio antiquiores erant, decretum testatur, quod Romæ Sabbato Paschæ septem in Ecclesiis altaria consecrarentur. In cœmeteriis etiam plura erant altaria, atque unum ex iis describit Aringhius Rom. subterr. l. 3 c. 22, in quo non pauca martyrum tumulis superposita altaria observantur. Cœmeteria autem Christianis erant Ecclesiæ, cum ethnici imperio potirentur. Recte hinc Cabassutius *Notit. eccles.* Diss. 10 n. 5 p. 40 ed. Lugduni 1620, Jueninius de Sacram. diss. 5 qu. 7 c. 3, Muratorius in Paulin. cit. poem. 19 col. 471, PP. Maurini in S. Gregorium cit. p. 49 l. 6., aliique colligunt, plurimum in una Ecclesia altarium usum apud Latinos antiquissimum esse. Ex quo intelligitur, quam falso et quam imperite hæreticus homo Claudius Salmasius in Solin. Polyhist. p. 1215, et ceteri, qui Salmasii errorem sequuntur, tanquam rem novam reprehendant hodiernam Latinæ Ecclesiæ disciplinam, per quam plura in uno, eodemque templo altaria retinentur. Non inficior, in quibusdam etiam Occidentis Ecclesiis unum fuisse altare in unoquoque templo: atque hanc fuisse quarundam Africae Ecclesiarum consuetudinem, intelligimus ex Optato Milevitano l. 1 p. 21 ed. Paris. 1676; sed certe in reliquo Occidente obtinebat ea, quæ nunc obtinet, consuetudo plura in una Ecclesia altaria retinendi.

(6) Vide Optatum Milevitanum l. 6 p. 115 ed. cit., et Victorem Vitensem de Persecut. Vandal. l. 1 in biblioth. PP. t. 7. p. 1896. ed. Lugdun.

(7) Sacra mensæ ciborium imminebat, hoc est, umbraculum, ut inquit Du-Fresnius comment. in Paul. Silent. p. 569 n. 57 ed. cit., altius eductum, quo universa sacra mensa tegebatur. Confer ipsum Pauli Silentiarum, et Du-Fresnii locum. Consule etiam Anastasium Bibliothecarium in S. Gregorio I, in Honorio, in Leone III, p. 115, 120, 285 ed. Rom. 1718; quibus locis ciborii mentio est; et vide etiam vetustum Ordinem, ubi ciborii benedictio extat, apud Martenium, de Antiq. eccles. rit. l. 2 c. 19 t. 2 p. 294. ed. cit.

(8) Usam crucis, quæ in altari locatur, ab Apostolica traditione descendere, putat Card. Bona Rer. liturgic. l. 1 c. 25 §. 3 p. 517 t. 2 ed. Taurin. Variæ autem erant crucis figuræ, quas describit Muratorius Anecd. t. 1 diss. 21 de Cruce Nolana p. 210 ed. Mediolani 1697. Consule Robertum Salam in Notis ad illum Bonæ locum, et Gretserum de Cruce l. 2 c. 15.

(9) Candelabra, aliaque vasa affabre facta ex auro, argento, aliore metallo, quibus fixæ candelæ, vel ellychnia oleo imbuta accendebantur ad præbendum lumen, ab ipsa Apostolorum ætate in Ecclesiis adhiberi consuevisse, ostendit Baronius ad an. 58 n. 70 et seq. p. 515 t. 1 ed. Luc. Confer etiam Card. Bonam Rer. liturgic. l. 1 c. 25 §. 7, ibique Salam Not. 4 t. 2 p. 514 et 516 ed. Taurin. 1749; Tournelyum Præf. theolog. de Sacrific. Miss. qu. 8 art. 15; Casalium de Vet. sacr. Christianor. rit. c. 42 p. 181; Durantium de Rit. eccles. cathol. l. 1 c. 8.; Ciampinum de Sacr. ædific. Constant. M. c. 10 p. 154; Dominicum Georgium de Liturg. Rom. Pontif. disquisit. de Sacr. minist. c. 8 et seq. In antiqua inscriptione Eugonii Notarii apud Aringhium Rom. subter. t. 1 l. 2 c. 10 p. 340, mentio fit redituum quorundam ex hortis transtiberinis ad luminaria. Accedebantur autem lumina non solum noctu, sed etiam die, quem morem cum reprehenderet Vigilantius, ei graviter, nervoseque respondit Hieronymus contr. Vigilant. t. 1 c. 594, inquit, eam esse Ecclesiæ consuetudinem, accendique luminaria, non ad fugandum tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum; quibus iisdem verbis utitur Isidorus Orig. l. 7 c. 12 p. 100 ed.

Paris. 1601. Sane qui luminum in Ecclesia usum vetustissimum esse negat, is plane rudis Ecclesiasticæ antiquitatis esse debet. Mitto quæ de cereis in pervigilio Paschæ accendi solitis in Ecclesiis christianorum, scriptum reliquerunt Eusebius in Vit. Constant. l. 4 c. 22 p. 575 ed. Taurin. 1746., ibique Valesius in Not., S. Gregorius Nazianzenus orat. 19 n. 51 opp. l. 1 p. 504 et orat. 42 n. 4 p. 676 et Coloniae 1790., S. Zeno Veronensis tract. 58 t. 1 p. 250 ed. Augustæ Viendelic. 1758., quem in locum videndi sunt Fratres Ballerini not. 5.; quæ item de luminibus in funere S. Cypriani adhibitis tradita sunt in Actis ejus passion. opp. S. Cypriani col. 146 et Ven. 1758, in funere autem S. Paulæ memoriæ prodit S. Hieronymus ep. 27 seu 108 ad Eustoch. t. 1 col. 716 n. 29 ed. Vallarsii Veron.; quæ demum supra demonstravi tit. 2 sect. 1 §. 55 decreis facibus catechumenorum. Mitto inquam hæc; nam luminum, quæ noctu, et interdum in Ecclesiis ardebant, disertissimam mentionem faciunt S. Paulinus Nolanus Poem. 14 de S. Felic. vers. 99 et seq. p. 585 ed. Veronæ 1756, S. Epiphanius Epist. ad Joan. Hierosol. opp. t. 2 p. 517 ed. Coloniae 1682, Prudentius apud Ruinart in Act. prim. Mart. Hymn. 2 de Martirio S. Laurentii p. 19 ed. Amstelæd. 1715, S. Leo M. Serm. 14 c. 2 t. 1 col. 454 ed. Ballerin. Ven. 1755, concilium Carthaginense IV, c. 6 t. 2 concil. col. 1457 collect. Labbæi. De canone 54 concilii Eliberitani, qui cereos per diem in cœmeteriis incendi vetat, multæ sunt doctorum hominum interpretationes, quas vide apud Cardinalem de Aguirre concil. Hispan. t. 1 p. 557 et seq. Confer etiam Albaspinæum in Not. ad eund. canon. p. 171 ed. Neap. 1770.

13. Vix ullus in antiquissimis Ecclesiis sacrarum imaginum usus fuisse videtur (1). Non enim eas adhiberi patiebatur et prisca Christianorum paupertas, et veterum formidolosorum temporum ratio, et petulantia ethnicorum, qui illas facile deridere, et contemnere poterant. Accedit et alia ratio, quod illæ imagines aliquam forte offensionem afferre poterant ethnicis, qui Christi religionem amplectebantur. Sed eversa idolatria, lateque diffusa, et constituta Christiana Religione, sacræ imagines, aut pictura, aut statuis expressæ, adhiberi cœperunt (2).

(1) Nullum quidem est, quod ego sciam, antiquum monumentum, unde colligi possit, tribus prioribus sæculis in Ecclesiis adhibitas fuisse sacras imagines, uti nunc adhibentur. Hoc tantum certum est, iis etiam temporibus non plane ignotum fuisse eandem imaginum usum. Nam Pastoris suis humeris ovem gestantis, hoc est, Christi imaginem in calice extantem, memorat Tertullianus de Pudicit. c. 7 p. 559 ed. Paris. 1675; et Lucianus Dial. Philopater. t. 5 p. 597 ed. Amstelæd. 1745, satis clare indicat imaginem S. Pauli, quam ipse viderat, et quam petulanter irridet. Adde quod de muliere Syrophœnissa scribit Eusebius Hist. l. 7 c. 18 p. 542 ed. cit., eam ex sanguinis fluxu à Christo Domino sanatam, in ejus honorem æream statuam erexisse quæ Eusebii ætate adhuc Cæsariæ Philippi visebatur. Quam statuam cum ethnici Juliano Apostata Imperatore confregissent, Christiani ejus frustra collegerunt, et in Ecclesia collocarunt, sicuti narrat Sozomenus Histor. l. 5 c. 21 p. 212 cit. ed. Cantabrig. Adde etiam antiqua vitra, ex quibus prioribus quoque sæculis sacrarum imaginum usus ostenditur; sed quod illæ in Ecclesiis adhibitæ non fuerint, uti post extinctam idolatriam adhiberi cœpe-

runt, mirari non poterit quisquis eorum temporum rationem animo comprehensam, et exploratam habeat.

(2) Innumera fere sunt monumenta IV, V, et VI sæculi, ex quibus constat, ea tempestate sacras imagines in omnibus fere ecclesiis adhiberi consuevisse. Seligam quædam, sed disertissima Patrum loca. Augustinus de Consens. Evangelist. l. 1 c. 10 opp. t. 5 par. 2 col. 8 ed. cit., memorat imaginem Christi pictam cum Petro, et Paulo; tum Apostolorum Petri, et Pauli effigies ibidem coloribus expressas, referunt Ambrosius, et Hieronymus, quos laudat Selvagius Antiq. Christian. l. 2 c. 4 §. 4. Similiter Gregorius Nyssenus sacrarum imaginum usum vehementer laudat in Orat. de S. Theodor. opp. t. 1 p. 1011 ed. Paris. 1615; et huc etiam referenda sunt testimonia Asterii Amasæ in Ponto Episcopi Panegyric. de S. Euphem. apud Ruinart. p. 490 n. 1 ed. Amstelæd. 1713, Paulini Natal. 9 et 10 Felic. p. 641 vers. 511 et seq., et p. 645 vers. 14 et seq. ed. Veron. 1756, Ven. Bedæ in Vit. S. Benedicti Episcopi apud Mabillonium Act. SS. Benedic. sæc. II, l. 1 n. 6 et 9 p. 964 et 966 ed. Ven. 1753, et Theodoretii Histor. relig. vit. 26 p. 882 t. 5 ed. Paris. 1642, qui refert S. Simeonis Stylitæ imagines frequentissimas Romæ fuisse, *ut tantum, tamque Deo carum hominem, multi Patronum haberent*. Illud tamen animadvertit Petavius de Incarnation. l. 15 c. 14 n. 3 theol. dogmat. t. 4 par. 2 p. 589 ed. Paris. 1650, magis usitatas picturas, quam statuas fuisse. Locum autem Epiphani in Ep. ad Joan. Hierosolymit. t. 2 p. 517 ed. Paris. 1622, et canonem 56 Concilii Eliberitani, quæ duo antiquo usui sacrarum imaginum obstare videntur, late explicant Albaspinæus in Not. ad d. can. Eliberit. p. 174 ed. Neap. cit., Bona Rerum liturgie. l. 1 c. 16 §. 2 t. 1 p. 323, ibique Sala Not. 6 et seq. p. 551 ed. Taurin., Schelestratus de Disciplin. arean. c. 7 art. 3 p. 122 et seq. ed. Rom. 1685, Pægius in Baron. ad an. 57 n. 113 t. 1 p. 455 ed. Lucæ, Assemanus de Eccles. reveren. et asyl. art. 5 p. 59, Natalis Alexander Histor. eccles. sæc. 3. Dissert. 21 art. 2 et c. 6 art. 28 t. 4 p. 159 et seq. et 314 ed. Ven. 1776. Consule eundem Natalem Alexandrum, qui adversus antiquiores, recentioresque leonemachos, præsertim adversus Joannem Dallæum, Calvinianum hominem, late disputat de cultu sacrarum imaginum Dissert. 6 sæc. 8 t. 6 p. 94 et seq. atque illud recte animadvertit, imaginum usum in templis rem esse disciplinæ, sed earum usu semel constituto, rem esse fidei earum honorariam venerationem.

14. Exteriores Ecclesiæ partes erant ædificia, quæ ad eam pertinebant, sed Ecclesiæ angustiori sensu acceptæ parietibus non includebantur. Talis erat *exterior narthex*, qui *vestibulum*, et *atrium*, sive *aream* comprehendebat. *Vestibulum* erat primus aditus, inter quem, et Ecclesiam angustius acceptam media erat area, sive atrium, locus scilicet, cujus medium sub dio erat, latera vero quatuor porticibus cingebantur. Erant in medio aquæ salientes, seu putei, et canthari, aut conchæ, ubi Christiani templum ingressuri manus, et os lavabant (1); unde usus aquæ benedictæ repetendus est (2).

(1) Eusebii Hist. l. 10 c. 4 p. 473 cit. ed., S. Paulinus Ep. 52 ad Sever. p. 205 ed. cit. Veron., S. Jo. Chrysostomus in Joan. Hom. 73 n. 5 p. 435.

t. 8 ed. Paris. cit. Vide etiam Variorum Notas in S. Paulin. Ep. 45 n. 41 p. 882 et seq. ed. cit.

(2) Usum aquæ benedictæ ab Apostolica traditione profectum, semperque in Ecclesia observatum, docent Baronius ad an. 452 n. 3 t. 2 p. 122 ed. Lucæ, et Bona Rer. liturgie. l. 1 c. 20 §. 5 t. 2 p. 77 ed. Taurin. Auctor constit. Apostol. l. 8 c. 29 apud Cotelierum PP. Apostolic. t. 1 p. 411 ed. Antwerp. 1698, benedicendæ aquæ formam describit. Memorant etiam aquam sanctificatam, aut benedictam Tertullianus de Baptism. c. 4 p. 225 ed. Ven. 1744, Cyprianus Ep. 70 ad Januar. col. 300 ed. Ven. 1758, Epiphanius l. 1 Hæres. 50 n. 12 p. 157 ed. Colon. 1682, Ambrosius De Sacram. l. 4 c. 5 n. 15 opp. t. 5 col. 443 ed. Ven. 1751, Theodoretus Hist. Eccles. l. 5 c. 21 p. 197 ed. Taurin. 1743, aliique Patres. Decretum tamen Alexandri I., quod à Gratiano descriptum est can. 20 dist. 3 de Consecr., pertinet ad falsas decretales Isidori Mercatoris. Quæ hæretici objiciunt adversus usum aquæ benedictæ, solide inter cæteros expendit, atque refellit Robertus Sala in Notis ad cit. Bonæ locum p. 78 et seq.

15. Cetera ædificia circum Ecclesiam, generali *exedarum* nomine vocabantur, eaque erant *Baptisterium*, *Secretarium*, sive *Diaconicon*, *Pastophorium*, *Schola*, *Bibliotheca*. *Baptisterium* erat satis amplum ædificium, ac duabus constabat partibus: vestibulo, in quo catechumeni abrenuntiationes emittebant; ac domo interiori, in qua fiebat ablutio, ritusque ceteri in baptismo adhibiti peragebantur (1). *Secretarium*, sive *Diaconicon* locus erat, in quo sacra indumenta, vasa, ac reliqua Ecclesiæ supellex servabantur (2). *Pastophorium* generale nomen est, quo multa significantur (3); sed, ut plurimum, designat ædificia, quæ stabant ab utroque Ecclesiæ latere ad extremitatem orientalem (4), et custodum, ac ministrorum templi domicilium (5). *Schola*, et *Bibliotheca* locus erat, in quo animi literis, atque doctrinis excolebantur (6).

(1) Baptisterium separatam ab Ecclesia locum fuisse, ostendit Martenius de Antiq. eccles. rit. l. 1 c. 1 art. 2 n. 7 t. 1 p. 4 ed. cit., idque etiam observant Fratres Ballerini in S. Zenon. l. 2 tract. 51 p. 211 t. 1 ed. August. Vindelic. Sæculo tamen VI. intra Ecclesiam baptisteria constitui cœpisse, ex Gregorio Turonensi docet Durantus de Rit. eccles. l. 1 c. 19.

(2) Atque hoc quidem *Diaconicon magnum* erat, de quo vide Du-Cangium in Glossar.; nam quod dicebatur *Diaconicon Bematis*, id erat intra Ecclesiam, eoque Diaconi ea, quæ erant ad sacram liturgiam necessaria, ex *Diaconico* magno deferrebant, ut ad manus essent. Auctor Chronic. Alexand. p. 590 ed. Paris.

(3) *Pastophorium* generali nomine usurpatum, comprehendebat etiam *Diaconicon*, et *Gazophylacium*, videlicet locum illum, in quo ponebantur populi oblationes, quæ super altare ponendæ non erant, sed potius Episcopi domum mittendæ judicabantur.

(4) Memorat *Pastophoria* Auctor constit. Apostolic. l. 2 c. 57 p. 264 ed. cit., quo ex loco intelligimus, ea fuisse loca *ex utraque Ecclesiæ parte ver-*

sus orientem. Ipse Auctor deinceps l. 8 c. 45 p. 409, eorum locorum usum explicat, cum illuc Eucharistiæ reliquias, post omnium communionem, deferri jubet.

(5) Consule Schelestratum in Concil. Antioch. p. 186.

(6) De cunctis exterioribus antiquarum Ecclesiarum partibus late disputant Binghamus Origia. eccles. l. 8 c. 7 t. 3 p. 252 et seq. cit. ed., et Selvagijs Antiquit. christian. l. 2 c. 5.

(N. S. Ex Ecclesiæ Hispanæ disciplina, Templâ, ut plurimum, tribus constant partibus; Sanctuario, scilicet, Nave, et Choro. Sanctuarium, quod Presbyterium universim audit, est ea pars Aræ Majori proximior, paululum supra commune solum erectior, et nonnunquam etiam cancellis septa, cui nonnisi Clericis Divina operaturis ingredi licet. Navè est ille amplior Ecclesiæ locus, fidelibus precaturis deputatus, qui inter Chorum, et Sanctuarium est medius. Chorus locus ille est, muris, aut cancellis circumseptus, in quo Clerici Divinas laudes cantaturi adstant. In Majoribus situs est in ipso Ecclesiæ plano, binis summum gradibus erectus, in minoribus vero erectior est, fornicibus subnixus, ita ut ex interioribus ædificiis pateat ingresus. Baptisterium, ut plurimum, ad ipsos Ecclesiæ fores situm est, ferreis etiam cancellis munitum. Paucæ Ecclesiæ sunt, quæ atrium non habeant, eæ præcipuæ, quæ Monasteriorum vestigia servant. Neque ulla quoque est Ecclesiâ, quæ non habeat Diaconium, aut Sacrarium, seu, ut vulgo sonat, Sacristia, eanique quantum fas sit amplissimam, commodissimam, et pulcherrime ornatam. Postremo Majoribus Ecclesiis ædificia adjacent, habendis Capitulis, et suppellectilibus custodiendis deputata, et in quibus inferiores Ecclesiæ ministri habitent).

SECTIO I.

DE CONSECRANDIS, ET RECONCILIANDIS ECCLESIIS.

16. CONSECRATIO ECCLESiarum, ET EJUS ANTIQVI RITUS.—17. RITUS, QUI NUNC OBTINENT.—18. ECCLESIE CONSECRATIO AD EPISCOPUM PERTINET, EA NON ITERANDA.—19. ECCLESIA VIOLATA, AUT POLLUTA.—20. EA RECONCILIANDA EST.

16.

AEDIFICATA Ecclesiâ, ut primum fieri potest, consecratur, vel saltem benedicitur; nam secus in ea rem divinam conficere nefas est. Antiquissimus est Ecclesiarum consecrandarum usus (1); sed non iidem semper ritus, eademque cæremoniæ adhiberi consueverunt. Ex veteri disciplina vicini Episcopi vocabantur (2); et interdum etiam concilia celebrari solebant (3). Episcopi sermones habebant (4); cuncti fundebant preces: ac denique divinis sacrificiis, mysticis oblationibus, hymnis, aliisque pietatis, operibus, summo omnium gaudio, et celebritate consecratio peragebatur (5). Martyrum quoque reliquias, ritu saltem Romano, adhibitas fuisse constat (6).

(1) Ecclesias tantum IV. sæculo, pacato Constantini imperio, consecrari cœpisse, multi arbitrantur: laudantque Eusebium Hist. l. 10 c. 5 p. 464 ed. cit., et Athanasium Apol. ad Constant. n. 17 et 18 opp. t. 1 p. 242 et 245 ed. Patav. 1777. Equidem iis facile assentior, si publicam illam, et solemnem consecrationem intelligunt, quæ tantum pace Ecclesiæ data absolvi potuit; sed ab iis valde dissentio, si etiam privatam consecrationem excludunt, ac plane omnem adhibitum negant actum religionis, per quam Ecclesiâ divino cultui addiceretur. Nam templorum consecrationem è veteri testamento ad novum, atque ab Apostolis ad eorum successores transiisse, semperque in Ecclesiâ retentam, ac servatam arbitror. Quomodo expedita fuerit vetus consecratio toto illo temporis spatio, quo ethnici homines imperio potiebantur, incertum est; et forte initio consistebat in solemnî gratiarum actione, certisque precibus, quam tunc eorum temporum usus postulabat, quæ est simillima veri conjectura Josephi Aloysii Assemani, præstantissimi olim in Romana Academia Collegæ mei, mihi quæ, dum vixit, amicissimi, in Tract. de Eccles. rever. et asyl. art. 6 p. 64, et Laurentii Selvagii Antiquit. Christian. l. 2 c. 5 §. 1. Consule Bonam. Rer. liturgic. l. 1 c. 19 §. 3 t. 2 p. 71 et seq. ibique Salam in Not.

(2) Vide Eusebium Hist. l. 10 c. 3 p. 464 et de Vit. Constant. l. 4 c. 45 p. 650; Socratem l. 1 c. 28 p. 65; Sozomenum l. 2 c. 26 p. 81; Theodoretum l. 1 c. 31 p. 64 omnes ed. Valesii Cantabrig. 1720; Augustinum Ep. 269 ad Nobilium, col. 902 opp. t. 2 ed. Ven. cit.

(N. S. Sic vocati ab Alphonso Magno Episcopi, Oscensis, Legionensis, Asturicensis, Salmaticensis, Cauriensis, Comanbricensis, Lamecensis, Vescensis, Portucalensis, Bracarenensis, Tudensis, Auriensis, Iriensis, Luccensis, Britoniensis, Cæsaraugustanus, Ovetensem Ecclesiam, cum illius Urbis Episcopo, sollempni pompa, et Evangelica habita concione, consecrarunt die 24 Junii an. circit. 875, cui Rex ipse una cum præcipuis Regni Proceribus, et catholica plebe interfuerunt; ac sanctum celebratum est Concilium, in quo inter alia, illud maxime constitutum est, ut Ecclesiâ Ovetensis Metropolis haberetur. Valesis Aguirre, Concil. Tom. 4 pag. 556. Plures dein Episcoporum conventus habiti sunt Ecclesiarum consecrationis causa, videlicet, Rotensis an. 1022, Pampilonensis an. 1025, Rivipollensis an. 1052, Gerundensis an. 1058, Urgellensis an. 1070, Barcinonensis an. 1058, Helenensis an. 1058).

Illis adde, ex M. Villodas Antiq., part. 2, sect. 5, pag. 176: «Ad S. Jacobi templum Compostellæ inaugurandum (quod tempore Alphonsi III contigit) Rex ipsemet Alphonsus, cum tota ipsius familia, 17 episcopis, Palatii comitibus, ac magnatibus interfuit comitatus. Legionensis item Ecclesiæ consecrationi Alphonsus VI, et ejus sorores Urraca et Elvira, et Pelagius Episcopus, 7 quoque alii episcopi adfuerunt. (Florez, t. 19).»

(3) Hinc propter dedicationem Ecclesiarum frequentes habitæ sunt Synodi, qualis fuit Antiochena an. 541, quæ inde in eucæniis dicta est.

(4) Plures hujusmodi sermones apud Ambrosium, Augustinum, atque alios extant.

(5) Eusebius in Vit. Constantin. l. 4 c. 45 p. 651 ed. cit.

(6) Ambrosius Ep. 22 col. 931 n. 43 opp. t. 3 ed. Ven. cit., Paulinus Ep. 52 ad Severum col. 199 n. 7 ed. Xeronæ 1756.

17. Ritus, qui nunc servantur, describit Pontificale Romanum (1), cujus decreto diei consecrationis anteire debet jeju-